

POZNÁMKY K ALETHEI

ANNA HOGENOVÁ, FTVS UK, Praha

HOGENOVÁ, A.: Considering Aletheia.
FILOZOFIA 52, 1997, No. 1, p. 10

The essay follows the Heideggerian questioning the possibility of standing out in the "Lichtung" given by a contrasted background. Individual beings show themselves on the background of something that makes this showing ontically and ontologically possible, i.e. on the background of something nonspatial and timeless, which, however, makes the spatiality and temporality of all beings possible. The truth in the sense of Aletheia as the uncoverness is a theory deriving from ancient thinking. Going back to the origins in the sense of uncovering the background, which generates the meanings of beings, then means the way out of the "unpenetrable thicket of the forest", which is a metaphor of the complex reflection of our world. Attention is paid to the structure of "coming nearer", as the temporality of this sort remains still disregarded in noetic analyses.

"Pravda", slovo, které rozpaluje každé čisté srdce, jak o tom píše Hegel ve svých úvahách ([1], 27). Kde se bere oheň, **moc, jež rozpaluje nepodjaté srdce?** Kde se bere hodnota a důležitost pravdy? Kde se bere její moc? Platnost pravdy se pohybuje podobně jako oheň, přeskakuje radiálně od jedné myslí ke druhé. Oheň se uhasit dá, horší je to s pravdivou platností, tam platí opak, čím více se hasí, tím jistěji se šíří. Jakoby tu šlo o vznikání z ničeho. Důvod je asi v tom, že pravda je místem, kde koření bytí. Jsoucná bez pravdivých kořenů jsou jen zdánlivými jsoucný, pouze se nám zdají, a tak rozplozují lež, ontizující lež. Její autoři nechtějí o ní nic slyšet, skrývají ji nejen před druhými, ale hlavně před sebou samými a je to právě toto úsilí, jež je později pramenem zničujícího resentimentu namířeného proti těm, kteří o této lži vědí a třeba i nepřímo k ní kriticky poukazují. Proto umřel Sokrátés a proto možná budou mít přinejmenším veliké problémy i mnozí další. Rečeno s Patočkou: **"Smysl hesla "k věcem samým", je neutíkat, neuhýbat před problémem pravdy"** ([2], 42). **Věci filosofie je pravda. Úkolem člověka je přiblížit se k božskému,** potvrzuje Aristoteles ve svých *Metafyzikách* ([9], 199) a to je možné jen sledováním intence pravdivosti. Kámen "není" ve smyslu "sum", t.j. neví, že jeho pobývání je v nějakém přesažném celku, pobývání kamene je výskytové, pravda jej míjí. Přesto pocítujeme, že skály svou věkovitostí, nás - lidské poutníky vyzývají, přinášejí nám svůj odkaz výmluvného mlčení a my se domníváme, že tento odkaz je adresován pouze nám, lidem, a to proto, že víme o svém "sum". "Přesažné" zavádí pro nás, lidské hledače prostor, v němž se cítíme buď jako doma, nebo jako v nepřátelském, cizím prostředí. Tento prostor mezi námi a přesažným celkem je místem našeho rozhodování, místem volby, místem svobody i jařma, je místem osmyslňování, platností - zkrátka místem pravdy a lži. Kámen nemůže lhát, pravdivost je tedy podmíněna bytím v něčem přesažném - tedy lidskou existencí. Jen tam, kde se nachází přesažnost, tam je místo pro pravdu. Přesažnosti je

možno porozumět jako otevřenosti vůči tomu, co si tuto otevřenost žádá. Lidské pobývání tuto podmínku splňuje, člověk vstupuje do světliny, v níž je zaplaven světlem zjevujícím jeho pravdivou existenci. V lidském "sum" vystávají věci kolem a to je možné jen na nějakém pozadí, od kterého se odrážejí, a pak se nám ukáží ve své pravdivosti. Vystávání je tak možno pochopit jako vstup do vlastní zjevnosti. Bez této světliny, v níž se odehrávají věci, nemůže být kladena pravda jsooucího. Co se to stalo se světlinou, že pravda ztratila svůj nárok na opravdové uznání? Patrně se ztratilo kontrastující pozadí, ztratil se celek, jenž svou ukončeností umožňoval vystávání. Řecké myšlení bylo vesmírné, hledalo útočiště v tvaru, v aristotelském "esse intentionale", jež vystávalo na pozadí apeira, chaosu a neřádu. Dnes je "chaos" jiný, ale proto nepřestal být chaosem. Pravdivost věcí vystává na pozadí, ale někdy se zdá, že právě toto pozadí se roztavilo ve světle světliny, a potom se nedostávají žádné otázky. Jediné, co je relevantní, je Biásův okamžitý akt ukotvení v zapomenutosti na pozadí, celek, zapomnění na zdroj smyslu, zdroj pravdivosti. Možná, že cartesianismus nechtě vytvořil pozadí, jež odráží a dává vystávat jen takovým pravdám, jež pretendují na vrcholnou skepsi, a proto slovo "pravda" již tolik nerozpaluje nepodjaté srdce, jako tomu bylo za časů Hegelových. Možná se tímto kontrastujícím pozadím stal opravdu subjekt sám, jak Descartes předjímal, a právě proto je člověk zaklet do subjektivismu, v němž otázky pravdy a lži mohou být jen subjektivní, t.j. zataveny v relativismu. Toto "pozadí" zakrylo otevřenost pro to otrásající. Přes to vše, ať je to cokoliv, co přichází z člověka, je opatřeno "adresou" k přesažnému, k celku, k pozadí. Proto vše, co je výsledkem lidského "agens", je zároveň rozhovorem, je pokusem o společenství, o přátelství, o sdílení. Stejná intence se prodírá ve větvích stromů, stejná teleonomie prosakuje vším, co na Zemi žije, co se ujišťuje participací na řádu Země a Nebes. Jen někdy víme o tom, že jsme se právě ocitli v bezcestí, v "aporia". Cesty k přesažnému jsou různé, jsou však vždy průnikem do světliny, v níž se otvírá přístup k celku. Celek nelze přivolat z naší vůle, proto mluví Platón o nezávistivém tření posudků (Sedmý list). To přesaňující nám odpoví, jen když si to nevynucujeme, přesaňné se nedá ovládat, proto jsou to nálady, (viz Patočka), jež nám otvírají světlinu porozumění. Proto filosofové dob minulých nejsou jen našimi předchůdci, ale jsou spolu s námi, spolu s námi se ptají, jsou podobně jako my ve společenství bez času. V otevřenosti světliny se pravda ukazuje ve svém bytí, pravda tak má moc zastavit unikání a marnost. Nechat se prostoupit kořeny samého bytí znamená neumírat. Pravdivé se ukazuje v čistotě světliny, pokud neodklidíme překážky, nezjeví se. "Sednout si ke stolu" a vymést obrazy z duše, vyprázdnit se pro světlo světliny. Heideggerovské "Gestell" je mocí, silou v agresivnosti obrazů. Tento umělý svět reklamních štítů vytvoří neproniknutelný val samozřejmosti a neotřesitelných jistot, jejichž argumentací se zabývají specialisté nedohlédající za umělý svět ikon, symbolů a zástupků. Každá připomenutost této zakrytosti se dříve či později ohodnotí projevenou záští, jež dokazuje pravdivost faktu překrývání pomocí obrazů. Boj o skrytost je dnes veden v podobě boje o obrazy, často mluvíme v této souvislosti o teorii komunikací. Prosvětlit zákoutí, která zavádějí mysl do mnohovědní, odhalit intenci, jež jako paprsek proniká všemi tvary a zastaveními. Bez této intendující síly by se věci slily v nerozlišitelné apeiron. Pravdivost určitého tvaru je kladena současně působící pozicí, ale také negací téhož určení, protože negace umožňuje odlišení daného

tvary od ostatních. Dvoji platnost věci je však i možností bloudit v labyrintu obrazů. Ta mocnost, která řídí pozice a negace, ta síla, která je nutností, je herakleitovským ohněm vzněcujícím se a zhasínajícím podle logu, je rozumem všepřonikajícím, je tím, co "časuje", co tvaruje, je tím, co se nám přiblíží jen odkrytím. Ovšem odkrývání přistoupí jen k tomu, kdo participuje na harmonii aphanes. "Největší probuzenost je nejvyšší otevřeností pro světlo pravdy", tvrdí E. Fink společně s Herakleitem ([3], 142). Žádná deklamace vědecké metody nás tedy nespasí, protože "nejvyšší probuzenost" je přece otevřeností pro celek. "Věci filosofie je pravda", říká Patočka ([2], 69). Je to ta velká věc, princip principů, který říká, pravda se nám musí ukázat a není možné si ji vynutit, kdyby se nám ukázat nechtěla. Dále je tu korelace prázdného mínění a naplnění. Ve vyplnění prázdného mínění se skrývá celý problém pravdivosti. Je známou věcí, že nevyplněné prázdné mínění, vydávající se za pravdu samu, je místem zlého na Zemi. Čím více mi schází prožitek naprosté shody perspicience a aparence, tím se vytváří intenzivnější snaha protagonisty nahradit chybějící aparenci, t.j. chybějící vyplnění vlastního mínění, v manifestačním souhlasu těch ostatních. Totiž vyplněný demonstrační souhlas těch druhých supljuje našemu protagonistovi jeho vlastní privaci vyplnění - intencionální nařízení. Tady se rodí falešné platnosti davových reakcí, fundamentalistických nároků, a to ať v rovině náboženské či ideologické, obojí končí v tyranii. Smysl toho, co znamená "být", se nevyčerpává otázkou po struktuře jsoucích věcí, nýbrž otázka po smyslu bytí musí být položena radikálněji a hlouběji, tvrdí Patočka ([2], 76) ve svém *Úvodu do fenomenologické filosofie*. V tomto poukazu se skrývá i problematika otevřenosti pravdivého pro nás a otevřenosti nás samých pro to, co ukazování jsoucna umožňuje, t.j. co vzcházení do pravdivosti činí zjevným. K věcem patří to, co přesahuje, něco, co není těmito věcmi a bez čehož by věci nebyly, nezjevily by se. Věci se ukazují, zjevují, zdroj zjevnosti zjevný není. Mocí své bytné pravdivosti zůstávají věci v horizontu věčnosti, jsou ukazující skrz něco a něčím, co je udržuje v platnosti, co věci věční, co má moc postavit se zničující moci času, co je "rodivé", rozplozující, tvořící z temné "nicoty" Fyzis. Tato mocnost, o níž víme pouze zprostředkovaně, je mocí pravdy samé. Pravdu nemůžeme jednoduše natrefit, ona není jasností a zřejmostí. Pravda je něco, co můžeme pouze nahlédnutím sdílet. Tak, jako věci vidíme jen v perspektívách, o nichž většinou nevíme. To, co umožňuje reflexi těchto perspektiv, je tím, o čem můžeme spolu s Hegelem mluvit jako o velikém slovu PRAVDA. Úkolem člověka je, aby žil co možná ne jako člověk, nýbrž aby se přiblížil k božskému, říká Aristoteles ([9], 218). To ovšem neznamená nic jiného než přiblížit se k tomu, co je zdrojem všech perspektiv. Nerozlišitelnost apeirónského charakteru se podobá temné noci anebo oslepujícímu jasu. V obou případech se nezjevují věci, nevystávají obrysy, tvary a linie. Záměrné mlžení jasnosti, rozmělnění pevné struktury, odtahování od tématu, podsouvání nového problémového pole - to vše jsou mody skrývání, mody noci a oslepujícího jasu. Věci, které ztratily své margo, splynuly s nerozlišitelným pozadím. Pokud pozadí ztratí kontrastující moc, přestáváme "být". Duše má v sobě všechna "esse intentionale", má v sobě i "svět" i "celek" i "bytí" - jen nevíme, jak o tom víme. Emituje-li někdo apeiron, pak nám ničí rozdíl mezi tématem a jeho pozadím, protože pozadí kontrastující moci nechává vystávat do "entitas", do věčností, do tvarů a do platností. "Smazávat" kontrastující pozadí, znamená brát půdu

pod nohama, znamená tvorbu ošidných jistot. Zbývá pak hledání o samotě a očekávání zjevující se moci, kterou je pak možno sdílet. Bytí se nedá vyvzdorovat, pouze v nezávistivém tření posudků může z jiskry vzplanout oheň, jak je známo z Platóna. Zvláštní je na tom to, že se toto poznání neuchopí ve slovech, významech a marginálních konotacích. Slova jen uvedou na správnou cestu. Vstoupit do odkrytosti znamená vyrvat pravdu ze zahalenosti. Tento proces je obtížný, protože jej nelze učinit vědeckým zpředměťováním, osifikací výtěžků metodicky kontrolovaných postupů. Jedná se o jiný způsob "jasna" ([2], 104), než je jasno v descartovsky pojaté metodologii současných věd. Predeterminací představou správné metody vědec neodhaluje v pravém smyslu, protože vykonává recept někoho jiného. Věci nás vyzývají, ale k tomu je nutné, aby v našem myšlení nějakým způsobem byla již tzv. "předvzpomínka", pak teprve je možno v pravém smyslu odhalovat pravdivé. Tato předvzpomínka je naladěním, proto jsou to nálady, které odemykají uzamčenost skrytého pobývání věcí. "Naladěné bytí" ve světě se nevztahuje, nestaví se intencionálně ke světu, nepředstavuje si svět, nepředkládá si jej, ale přece rozumí ne jednotlivostem, ale světu jako celku, jako tomu, v čem se život odvíjí, tak dokumentuje úlohu naladěnosti J. Patočka: "Jsme bytosti afektivně do světa zapuštěné." ([2], 117). Jsme vloženi do jednoty atraktivity a repulzivity a pravdivost věcí i nás samých je v této procesualitě zapuštěna. Vložením intersticia pochybností se pevnost kontrastujícího pozadí rozruší, rozplyne. Člověk pak hledá hlubší pozadí, je rozkolísán, a právě proto je ustrašený. Platnost pravdy prosvětluje a projasňuje houštiny lesních porostů světlinou ontizujícího smyslu, toho smyslu jenž se vylamuje z adice "propůjčenosti". Pravda bytí (eón), pravda jsoucen (tá dokoúnta) neboli epistéme a doxá tvoří problémovost pravdy jako tématu. Proč je důležitá "distance"? Aby se pravda zjevila, otevřela, musíme stát ve správné distanci vůči zdroji pravdivosti. Máme různé druhy "blízkosti". Distance je taková blízkost, jež jakoby zázrakem vyloupne to, co je hledané, t.j. pravdivé jádro. Pokud je tato přesná blízkost porušena vzdálením či přiblížením, nezjeví se nám hledané. "Pravá blízkost" je něco podobného jako to, co nazýváme výrazem "domovština" - Heimlichkeit. Vše odchyľující se je "Unheimlichkeit" a jak známo, tento stav emituje nemožnost zachycení, plodí úzkost z nicoty. Správná blízkost pro vystoupení pravdivého smyslu platí nejen ve fyzikálním prostoročasu, ale i ve všech duchovních prostorech, v duchovních gravitaci. Spánek je distancí nám všem společnou, je návratem do Gai, Háda, Dionýsia, den je místem singularizace, jen hranice mezi nimi otvírá distanci objevů, blízkost toho, co je nové, tím, že přesahuje myslitelné danosti. Rozhraní je tím, co hledáme, protože tam se otevírá blízkost noci a zároveň dne. "Zjednávat blízkost", to je účel rituálů, slavností, zde i "ticho mluví". Hudba, duchovní díla - zjednáávají blízkost, otevírají její naléhavost v odpovědnosti vůči všemu, co je oživeno. V této "blízkosti" jsou slova pouhými drobty na tabuli přeplněné sladkostmi. Hermés otvíral nebe, aby umožnil epifanii, tanec otevírá originalitu minulosti tím, že zpřítomňuje počátky, tanec je vzpourou proti času, tanec otvírá dveře k originalitě prvního stvoření. To vše můžeme pochopit jako intenci k blízkosti, jejímž intuitivním naplněním je dotyk s pravdou Bytí, vždy jinak a vždy stejně intenzivně. Nevíme, proč je spíš něco, než-li nic. Leibniz poukázal přinejmenším na tento úkaz otevřené blízkosti, jež propouští "covitost" - quidditas, "něcovitost" do zjevnosti. V otázce "Proč?" je skryt problém per

excellence, problém smyslu celého bytí. Renate Christensen ve své práci *Lebendige Gegenwart und Erlebnis* ([2], 22) píše: "Pravda je základní strukturou intencionality." Proud cogitationes je odkázán na něco mimo tento proud. Transcendentální reflexe je odvislá od Intentio, od vztahu k přesažnému, a zde je ona možnost "něcovitosti" uložena. Otvírání pravdy tak je "to na něm samém se ukazující". Problémem je evidentní nahlédnutí tohoto ukazování. Správná blízkost toto umožňuje. Mluvili-li staří Řekové o Nemesis jako o správné míře, jež je zároveň spravedlností, mluvili zároveň o této pravé blízkosti, jež umožní proud duchovního světla a poznání, pak teprve přeskočí z jiskry oheň, jenž je výsledkem nazávistivých posudků ve filosofické diskusi. Jaká blízkost zjevuje "svět", "bytí", "dobro a zlo" ? Proč je pouze fyzikální blízkost učiněna kritériem pravdivosti v současné vědeckosti? Jak k nám vstupují významy slov? Jak je význam nesen v osmyslnění? Smysl zjednává blízkost, intimitu s pravdou, je prizmatem, je nasvícením, je blízkostí mimetickou. Jedno určité bližení však nezakládá nutnost obecného otvírání veškerého smyslu, jak říká Renate Christensen: "Každá část černé plochy je vždy ještě černá. Ale ne tak každá část kočky je opět kočkou." ([4], 130). Jsoucí se musí ve své pravdivosti otvírat samo na sobě a toto otvírání odpovídá i jistému přiblížení, protože ne každá perspektiva nám může toto jsoucí odhalit ve svém nutném jevení a rozdávání se. Velmi obtížně se zjednává "blízkost" k tomu, co není dáno v modu "Vorhandensein". Jak se můžeme setkat s "Bytím", jež je podmínkou všeho? Známa je cesta negativního Platonismu, můžeme mluvit o kontemplaci v extatickém vytržení. R. Christensen tvrdí, že: "Pravda je základní strukturou intencionality." ([4], 22). Proto všechny pravdivostní aproximace od adekvace po apodikticitu jsou v intencionalitě předstanoveny, v možnosti zakořeněny a bez nich by samotná "existence" intencionality nebyla myslitelná, scházelo by zásadní "Proč?", i když zásadu dostatečného důvodu podřazujeme důsledkům transcendentální epoché. Proto můžeme usuzovat o tom, že přístup k "pozadí", jež je bytím samým, je nějak v naší intencionalitě přítomen, i když negativně. Právě tato negativnost, zjevnost této negativnosti, je jedinou "blízkostí", skrz kterou se můžeme přiklonit k celku bytí a sdílet jej. Toto pozadí je podmínkou sine qua non jevení všech jsoucen, jevení světa. O tomto Parmenides již věděl. Bytí je také půdou důvěry, je zdrojem a pramenem domovštění. Teprve pozitivistický diktát jsoucen jako výlučný arbitr veškerého osmyslnění s sebou přinesl heideggerovskou Unheimlichkeit, kafkovské odcizení, camusovskou úzkost. Právě toto domovštění hledají dnes lidé v neporušenosti studánek, v měkkých stínech trav a stromů, v tichu lesních světlín, nevědomky chtějí spočinout ve svatbě Země a Nebes, aby unikli neurčitosti pronikající našim pobýváním mezi jsoucný a jejich napodobeními. To, co nejhloběji prožíváme, to nejsou předměty, tvrdí R. Christensen, ale "prožitkovost znamená původně něco v sobě nalézt" ([4], 79). Tedy prožitek pravdivosti má spíše spinozovskou fundaci než jakoukoliv jinou. To, co leží v základu Bytí, je Pravdou, ale uchopit ji slovy je nevýslovně těžké. Křehkost "bytnosti Pravdy" nedovolí slovům přitesávání dlátky významů, osmyslnění, konotací, metafor a metonymií. Díky ní "jsme", tato pravda je nám nejbližší, a právě proto je nám nejvíce skrytá, stejně jako je nám nejvzdálenější naše vlastní tělo, skrz které také "jsme". Nejužší blízkost je zároveň největší skrytostí, ale je známo, že vše vznešené je vždy skryté. To, co přitahovalo Komenského, Patočku a jiné ke stromům, to byla právě intence této velebné skrytosti

směřující ke "svatbě Země a Nebes". Překrývání "blízkosti Bytí" je dnes velmi důkladné. Přítomnost je prostoupena relevancí pragmatického smyslu, minulost je temná, budoucnost představuje vysnívání "eschaton". "Unheimlichkeit" je základní tóninou každodennosti. Plánované zapominání je druh překrývání, lidé zapominají, protože by tíhu paměti neunesli, ale je to právě fakt tohoto "plánovaného zapominání", jenž probouzí legitimnost myšlení a staví ji proti legalitě. Uměle zjednávat blízkost pro to, co je nepravé, znamená obratně lhát. Na této realizující se intenci se podílí "Gestell", člověk stojí na hranici mezi pouhým bytím a pobytem ve světle jevení, podotýká Patočka ([5], 36). Vyrvat pravdivé ze zahalenosti znamená zjednat si blízkost k pravdivému, duchovní blízkost. Tuto blízkost nám mikroskop nikdy nezaručí, nezjedná. Mikroskop nás zavede vždy jen k novým a novým povrchům. Zjednat si blízkost znamená - paradoxně - odstoupit od věci, protože jen toto podstoupení vydá horizont, na jehož pozadí se nám zjeví hledané. Být s věcí v identitě znamená nemožnost jejího poznání, ona totiž nevystoupí ze své zahalenosti. Odstup potřebuje odvahu, odvaha potřebuje svobodu a svoboda otevírá možnosti, protože umožňuje podstoupení. Čili řečeno s Patočkou "...výslovná vztáženost k bytí, je pravda" ([5], 100). Bez odstupu od poznávaného není možné "poznávané" spatřit, hegelovské "an sich" se musí projevit "für andere". Odstup tak znamená blízkost, zjednanou blízkost. Tato blízkost je také cílem vzdělávání. Člověk nesmí být moc daleko ani moc blízko, chce-li opravdu poznávat. Velikou chybou je být zcela ponořen do situace, kterou musím řešit. Mám-li být dobrým politikem, musím být nad politickou situací, mám-li být dobrým lékařem, musím vystoupit nad prožitek palčivé bolesti toho, komu chci jako lékař pomoci. Důležitým mechanismem při vytváření blízkosti je zapominání. Zapominání je tak velkým dobrem v procesu poznávání a možná že i stařecké zapominání má svůj skrytý smysl a účel. Zapominání je projasňováním intencionální sítě retencí, především ve smyslu vertikálním. Toto pročišťování znamená jen jediné, vytváření té blízkosti, jež umožní jevení celků, celkovostí i toho celku nejvyššího, představujícího parmenidovské Jedno v anumerativní platnosti. Zjednávaní blízkosti je filosofickou branou, skrz níž se děje zasněžení do pravd, které se nedají koupit. Wittgensteinovy jazykové hry jsou výsledkem působení toho, co není možné fixovat v pevných logických kategoriích, mluví-li Husserl o "smyslu", o retencích, pak se nám zde nabízí jistá podobnost mezi ním a Wittgensteinem. Zjednat blízkost k tomuto osmyslnění znamená uvědomit si vliv tohoto neurčitého horizontu na lidské aktivity. Jen odstup je tou blízkostí, jež zakládá možnost setkávat se s pravdivými obsahy. Jamesův "ohon komety", Bergsonovo "kraj-kovi", Patočkův smysl v podobě vyzařovaného světla umožňujícího jevení, wittgensteinovský nepolapitelný kontext, to vše je v mnohém společné, i od tohoto společného poukazu je nutné podstoupit, abychom mohli o něm vědět. Jak případné je připomenout si Heideggerovu myšlenku o klíči a zámku, v níž jen ten klíč, který pasuje do zámku, může odhalit pravdivost prostoru za ním. Jak můžeme vymyslet odhalující "mechanismy" bez jejich "zámku", t.j. bez znalosti a povědomí toho, co chceme otevírat? "Jazyk" je univerzální klíč k alethetickému jednání, ale ani on sám o sobě bez "jazykové hry" je zcela bezcenný, jak nám připomenul Wittgenstein. Na pozadí určitosti se neurčitost vyloupne jak oříšek, žádné strachy, lež nemá naději. Z nulového podstoupení od věci prýští pleonexie. Jen v odstupu se vyplňuje smysl věty: "OPSIS TÓN

ADELÓN TA FAINOMENA" (fenomény umožňují vidět to, co je nezjevné). Distance zakládá blízkost, a tím i možnost nahlédnutí.

Zapomínání je podmínkou odstupu, distance. Takovou distancí je i Husserlova transcendentální epoché. Snahy prosadit se, získat uznání jsou sebeontifikací, a tak se provádí něco, co pomáhá zapomenout na nevyhnutelný lidský úděl, to jest na vlastní konečnost. Pravdivost pobývání tedy není totéž, co ontické sebezpotvrzení, protože pravdivost pobývání je realizovatelná pouze na pozadí vlastní konečnosti, jež byla přijata jako usmíření. Apeironsky se chová maskovaná pleonexie nás samých, často se odívá do rouch beránčích a potom produkuje zvláštní typ funkcionality, v níž se drobí naše síly a mizejí v nicotnostech, jež se nedají ani pojmenovat. Jakoby vědomí ovládané pleonexií se obávalo, aby lidé spočinuli sami na sobě, aby zakotvili v neustále kolotajícím neklidu současného lidského pobývání. Dualita bytí a existence je vystavena na všepromikající moci toho, co se nedá vlastnit. Pravda se dá nahlédnout jen tehdy, když se přiblížíme k samému bytí, protože ono je bytné jen touto mocí. Svět se zjeví jen tehdy, jsme-li vůči němu v distanci. Každá abstrakce je kladením distance, každé zobecnění je zároveň oddálením. Jinou distancí vůči světu má matematik, jinou biolog, jinou má filosof. Mnohasvětovost je mnohostí distancí, je mnohostí poodhalování toho, čemu věříme, že jest Jedno. I urprezence (původní a originální vnímání) může být ve vzpomínce aprezentováno jen tehdy, jsme-li vůči tomuto obsahu v distanci. Toto "být v distanci" znamená současně "mít pozadí", na němž se věc ukazuje, nechává se vystoupit z nerozlišitelná. Starý Hobbesův argument pro zjevitelnost pohybu byl zakotven v relaci ke klidu, aristotelské Telos platilo jako absolutně klidný referent pro možnost pohybu všeho ostatního. Patočkovský "Domov", "Země" a "Moc absolutna" jsou referenty pro tři druhy životního pohybu, pozadí referuje o tom, co vystoupí v popředí. Jak dostávají věci svůj tvar a následnou možnost nominalizace na tvaru založenou? Sama intencionální struktura našeho "cogito" je umožněna distancí mezi noezemi a jim odpovídajícími noematy, mezi zdrojem intendování a tím, k čemu je směřováno, tedy k intetu. Prohlubování a konstituování těchto distancí musí být patrně jakousi součástí specificky lidské svobody. Smysl Paidei je mimo jiné i v tom, zjednávat tuto distanci, která paradoxně oddálením nás přiblíží, vyjeví nám světy kolem nás a dovolí nám tušit i to, co je dosud neobjevené v našich protencionálních strukturách. Dokonce třetí hegelovský zákon dialektiky - zákon negace negace je kladením téze o nevyhnutelnosti dvojí distance v poznávacím procesu či vývoji, tzn. abychom mohli stát před tím ryze pravdivým, musíme poodstoupit i od svého již provedeného a zavedeného poodstoupení. To jest, nemůžeme se pohodlně zabydlit v jisté pozici, v nějaké blízkosti, jež se nám osvědčila, musíme dále do dosud nezakoušené distance, do níž nevstupovat a nevstoupit nelze. Abychom cokoliv poznali, musíme buď poodstoupit nebo vrhnout poznávané před sebe. Aletheia je založena na nahlédnutí a nahlédnutí není dlouhodobým stavem, není díváním - strnulým zíráním na to, co je podstatné. Toto hledání se otevírá a nabízí se k nahlédnutí v okamžicích neplánovaných, vůli nevyvolaných, a proto se nahlédnutí podobá milosti, prostřednictvím které sama bytnost bytí se poodhaluje. Distance a zároveň blízkost se musí snoubit s tím, o čem pozdní Heidegger tolik uvažoval - s připraveností tázajících se k tomu, aby bylo možno nahlédnout, přijmout a roztavit je v logu a v tom, čemu říkáme eidolón a pragma autó. "Vykloněnost do noci

- otevřenost pro to otrásající" jsou v tomto smyslu tím, co nechává dveře pootevřené. Abychom o celku věděli, musíme se z něho uvolnit. Abychom mohli o světě vědět, muselo se něco postavit mezi fundující distanci a blízkost, jedná se o rozhraní. Předávat toto rozhraní znamená peratizaci, jež v mnohých myslích se nazývá vzděláváním, kultivací, kulturou. Aletheia, odkrytost je podmíněna kladením těchto rozhraní, v nichž se distance i blízkost navzájem pronikají. Možná nám chybí rozum, který by rozuměl sobě samému, ale to bychom museli od vlastního rozumu poodstoupit, a pak nahlédnout rozumově epistémé. Ale to lze jedině skrz rozum sám, tedy jsme hermeneuticky zacyklováni. Ovšem i přesto je třeba rozumově poodstoupit od rozumu samého alespoň od těch rozumových součástí, které již sedimentovaly, t.j. především od vědeckých metodologií, a nahlédnout tyto "celky" jako něco, čemu musíme bytostně porozumět. Z etymologie slova rozvrh (Entwurf) můžeme tento akt kladení - t.j. akt vzniku distance velmi snadno postihnout, uvědomíme-li si, že "vrhat" je osmyslněno pouze skrz prostorovou rozprostraněnost. Daleko zajímavější je distance neprostorová, jež přesto nepřestává být distancí. Intuice pak není nic jiného než odklizení překážek v cestě k věci samé. Příbuznost poznávajícího s věcí zakládá možnost vhledu. Jinak řečeno, právě tato příbuznost se dá vyložit jako nenásilné, evoluční, pomalé odstraňování všech nánosů, překážek, konotací a jiných posunutí v mysli hledajícího dávno před vlastním vhledem, jež je v těchto souvislostech korunou poznávání. Proto má "Vorerinnerung" - předvzpomínka svoji náležitou heuristickou funkci. Síť intencionality v našich retencích šířená horizontálně a vertikálně je pročišťována paprskem smysluplné intence, kterou v sobě nosíme někdy i po léta. Toto pročišťování zraje, peratizuje se úsilím pod hladinou apercepční kontroly, funguje pod hladinou prezentace. Tento "proces" se patrně nedá jednoduše naordinovat rozhodovacími procesy naší preskriptivní vůle. "Minulost je uvolněním z celku, je rozpadem v celku", říká Patočka (15), 35). Minulost je jako minulost umožněna distancí, kterou zakládá vnitřní vědomí času, tedy naše intencionální struktura se svými retencemi a protencemi. Vnímání sukcesivity časových průběhů je podmíněno distancí vůči tomu, co už není, co právě jest a co teprve bude. Tato prazvláštní maxima-mohoucnost v našem vnitřním vědomí o čase je kladena prostřednictvím ještě základnější distance, a to té, jež umožňuje vědomí identické egoity. A tím není nic jiného než retendované obsahy našeho "toku cogitationes", jež vstoupí mezi mé Já a mezi mé vzdálenější Já, t.j. nakonec až k možnosti prožívání vlastního těla. Odhalit se může jen to, co je již předestřeno. Jedná se o vytvoření duchovního prostoru, v němž "jest" a "platí" jsou synonyma. Inaugurace tohoto duchovního prostoru je ještě podmíněna zvenčí (t.j. podmíněna kulturně) a zevnitř, t.j. apriorními intencionálními strukturami. Obojí však pouze odhaluje, nikoliv konstruuje. Nechat si odhalit tento prostor znamená "mít odvalu k samotě", odsoudit se k nezastupné odpovědnosti vůči přesažnému, jež se nám takto otevírá a zpřístupňuje. Mysteria na Samothrace a v Eleusině umožňovaly instalaci té správné distance, rozhraní - té distance, která dávala možnost uvidět, nazřít to, co je odkryté. Je třeba toto odkrývající se vyrvat ze zakrytosti. Zjednat si blízkost znamená poprat se s tím zakrývajícím, zahalujícím. Samo převrstvení má násilnou povahu a hledač pravdy to nemá nikdy jednoduché. Pohybujeme-li se, věci se k nám přibližují. Někdy je bližení těchto věcí k nám tak rychlé, že nevnímáme jednotliviny, ale jen celky. Záleží tedy na

rychlosti našeho pohybu. Je tedy dobře možné, že mnoho "obrazů" se nikdy k nám nedostane, protože nevyvineme potřebnou rychlost, při které bližení nám otvírá novou dimenzi. Weischedelův frontový zážitek vyvinuje rychlost překonávající i tu světelnou, proto je možné setkat se s tím, co umožňuje jakýkoli smysl, s referentem třetího životního pohybu u Jana Patočky. Některé osobní prožitky katalyzují "bližení", o kterém je řeč. Patrně katarzní funkce tělesných, dýchacích i duchovních cviků v józe má urychlit tento proces vzniku té jediné správné distance. Tak je možno pochopit "svobodu" jako univerzální distanci k poznávání světa kolem nás. Jazyk je distancí, umožňující tu "blízkost", která zjevuje významy a smysly na zvucích, na znacích. Matematická rovnice garantuje odstup od jevového světa, jehož je formální esencí. "Péče o duši" je výrazem distance od apeironského - nemírného. Každé rozhraní má výpovědní sílu jediné proto, že je v distanci vůči tomu, co rozhraničuje. Tíse podstoupit znamená také nepošpinit svůj vhléd utilitární zvědavosti, vytvořit distanci (to jest zůstat svobodný), a pak teprve se odkryje duchovní prostor platností, prostor bytující ve fyzikálním prostoru souřadnicového systému topologie planety Země. Leibniz se nemýlil, nekonečno odhalitelných monad (jež je možno odkrýt apercepci vlastního obsahu) je možno pochopit jako distanci od percepce téhož. Patočka se o distanci zmiňuje i takto: "Svoboda vůči jsoucnu je nejprve v jednání, teprve potom se vrací v myšlence." ([5], 99). Zjednávat distance vůči věcem, jsoucnům je možné nejdříve v rovině činu - pragma a teprve potom v myšlence. Co je oním pozadím, horizontem, referentem, díky němuž je tato distance peratizována? Albert Schweitzer se zmiňuje o distanci vůči věcem, již nazývá rezignací: "Jen člověk, který prošel rezignací, je schopen kladného vztahu ke světu." ([6], 215). Zjednávat distance, zjednávat blízkost, regulovat rychlost bližení a vzdalování - to není nic jiného než zjevování, pohyb, vstupování do zjevu. Distance a pozadí zavádí nový - duchovní prostor, v němž "věci" platí, mají platnost, a tím "jsou". Tedy je možné vstoupit do duchovního prostoru starých Řeků, máme-li k dispozici klíč k distancování, k rozhranění reflektujícího pozadí, protože tyto mocné prostředky nás mohou uvést do tohoto světa - nám jinak nepřístupného. Jednu z nezákladnějších distancí umožňuje vnímání času. To, co způsobuje, že originální prožitek se změní na minulý, to je vertikální a horizontální intencionalita a právě jí vděčíme za možnost vnímat minulé v retencích, přítomné v urimpresích a očekávané v protencích. Distance vůči minulému a budoucímu je tedy to, na čem stojí možnost naší zkušenosti. Pokud distance mezi retencemi, urimpresemi a protencemi zmizí, rozplyne se i naše Jáství. Zůstali bychom přibiti k neustálé přítomnosti, proud časovosti by vyschl.

K podvojnosti "pozadí" a "distance". V alethické podvojnosti pozadí a distance je možno pochopit i úlohu těla a duše. Tělo je pozadím, od kterého se odráží, s kterým kontrastuje to, co se zjevuje jen díky tělu, t.j. to, co je vtělené - duše. Pochopit tělo jako pozadí, díky kterému o sobě víme a víme i o druhých a o světě, je to samé jako vědět o pravdě jsoucnu na pozadí samého Bytí. Duše je duší jen v kontrastování s tělem, protože vtělení je jediná distance dávající duši jako ji samu. Distance umožňuje bližení a oddalování. Struktura bližení je vždy i strukturou míjení. Minu-li něco, pak je mé přibližování příliš rychlé. Někdy míváme i podstatnou část svého života,

nemáme totiž "čas" pro jeho autentické prožívání. Životní pohyb zůstal bez pohybu, bez reflexe, protože dopřednost je jedinou gravitací, jediným zdrojem smyslu. Patrně se musíme naučit tomu: "Být bdělý vůči svým vlastním možnostem!" A nezapomenout na to, že každé Eschaton je pozadím, pevným úběžným bodem, jenž dává vyvstat tomu, co "jest" a co "platí". Mluví-li současní postmodernisté o denotativní, preskriptivní, performativní funkci jazyka, mluví zcela jistě o kontrastním pozadí, jež umožňuje vyvstávat významům. Entropie konotací může být snížena jen objevem hlubšího odrážecího pozadí jako zdroje smyslu pro uchopení vyšších celků. Současný princip plurality je jen stvrzením předpokládané entropie významů. Věci vystupují ze zakrytosti ve světle, kterému se říká svět, ale světlo je pozadí proměnlivé, umožňuje shlížení z perspektiv, a proto jsou věci odkazem k nekonečným možnostem jejich odkrývání. Tělo není taková věc jako ty ostatní, tělo neumožňuje distanci, tělo je moc blízko, nemá pozadí, a proto nemůže být věcí. Přesto se reifikovat může, pokud bude pochopeno jako cogitatum. Nezjevné zjevuje, předává smysl, světlem "světlí", nezjevné nabízí - otvírá a odkrývá. "Odkryté" je třeba potkat, je třeba prožít událost. A tak v růstu každé trávy se opakuje zázrak prvotního stvoření. My jsme při tom, pouze si sami překážíme a nevíme o tom. Rychlost přibližování je zároveň formou skrývání, zakrývání - nevšimneme si celku pro jednotliviny, nevšimneme si bytí pro jsoucna. Zapomeneme na vlastní konečnost a podvědomě ani "nezapochybujeme" o své věčnosti. "Kdo" nebo "co" řídí rychlost přibližování ukazujících se věcí v tomto světě? "Duch času", "doba" a pod., to jsou jen názvy už tady fungující zakrývací moci, kde je zdroj "ducha času", kde je zdroj "doby"? Možná, že rychlost přibližování vzroste jednou natolik, že uvidíme jen šmouhu mjéní, která se rozplyne v nicotě. Tak nějak asi jednou vše skončí. Pak nebude mít smysl ani imperativ "Zastav se!", protože bude platit verš: "Čím rychleji jí hledíš uniknout, tím rychleji k ní pádíš..." ([7], 301). Orten v tomto verši převzatém od Shakespeara má na mysli "smrt". Blížení musí porušovat symetrii, řečeno s Jiřím Fialou (z přednášky na MFF, konané dne 22. 11. 1995 k tématu *Tvary přirody*). Jedině pak se zjeví vyvstávané, a tím tedy vyvstalé. Proti modrému nebi vyvstanou bizarní tvary větvoří jen tehdy, jedu-li v autě takovou rychlostí, jež mi ještě umožní tyto spleťité útvary vnímat. Vstupují-li do duchovního prostoru, to jest do platnosti nějaké ideje příliš rychle, nesetkám se s vyvstáváním "koruny stromů", s intencí vedoucí vzhůru. Struktura blížení je tak selektivním zdrojem našich lidských možností. Jen některé se stanou natolik zjevnými, že jsou uvedeny z "dynamis" do "energeiá", t.j. jsou uskutečněny. Odráží-li, respektive nechává-li toto blížení vyvstat pouze distinkci "má dáti-dal", pak je téměř nemožné volat po uskutečnění možností afikujících jiný "vyvstávací zdroj", t.j. jiné stínové pozadí. Je málo platné nabízet růžové plátky na stříbrných podnosech, pokud rozeznávající schopnost shlížejícího subjektu odlišuje jen distinkci "černé-bílé". Schopnost vidět není totéž, co možnost vidět, to, že má člověk oči, ještě nestačí k tomu, aby uviděl vše, co k vidění jest. V tomto ohledu anatomické předpoklady nazaručují úspěch, viditelné se totiž musí vytrhnout z nerozlišitelnosti pozadí - apeira. Tato původní nerozlišitelnost může být porušena i nesmírně malou fluktuací (viz závěry přednášky J. Fialy na MFF, konané 22. 11. 1995) a proces vyvstávání započal. Jednota nerozlišitelnosti je těhotná tvary, které netrpělivě čekají na spuštění. Ovšem impetus k tomuto porušení symetrie zůstává záhadný dál. Požadavek plurality

diskursů v postmoderním myšlení se tedy jeví jako ztráta projekčního pozadí, z něhož by nám bylo vše jasné. Tento požadavek plurality se tak někdy jeví jako jakýsi druh velmi rafinovaného násilí, jež přikazuje vnímat všechna "pozadí" jako pozadí strukturovaná v naprosté koordinaci, jako něco, co musíme uznat v pravdivosti nároku na uplatnění. Tento moment aritmetické rovnosti (Aristoteles: Etika Nikomachova, Politika) je dnes uplatňován mnohdy jako jediný nárok implikující zdravé hledisko. "Existence je z důvodu vzniklé bytí", říká Hegel ve své *Logice* ([8], 170). "Důvod" z něčeho je veden (jak napovídá etymologie tohoto slova) a někam míří, tato zvláštní prostorovost platnosti je založena pozadím, jež je zdrojem odlišnosti, zdrojem podstatné odlišnosti a proto je důvod zároveň singularitou, nedovolující analogii, a tím se hegelovsky pojatý důvod stává porušením symetrie, zdrojem tvarovosti. "Důvod" je tedy KAIROS-Diův blesk porušující symetrii daného, a proto dává možnost konstituci lidské existence, proto je ona z důvodu vyvstalé bytí, viz nahoře. Věci se vyrýsovávají na svém pozadí, jsoucna na pozadí bytí, lidský život vyvstává na pozadí bezčasového díky časné existenci, řeč vyvstává pouze na pozadí smyslu, jenž sám řeči není, duše člověka se odráží od těla, tělo potřebuje pozadí duše. Řeč je nejlepší modus skrytosti, jak je známo z Heideggerových úvah. Překrývání podstatného "místa", "pramene" se děje právě díky klouzavosti smyslu, jenž nese význam slova, o čem svědčí *ignoratio elenchi*, *fallacia consequentis*, *petitio principii*, *argumentace ad hominem*. Všechny tyto paralogismy mají jedno společné falešné pozadí, podsunuté pozadí. V případě "*ignoratio elenchi*" se jedná o podsunutí pozadí, o němž se můžeme domnívat, že bylo ustaveno z neznalosti toho, co se má vyvrátit, ale ve skutečnosti jde o záměr, jenž má klamat. V případě "*fallacia consequentis*" je posluchači podsunuto pozadí, z něhož je zřejmá platnost symetrie implikace, což je chybné. V "*petitio principii*" funguje prvotní omyl (*próton pseudos*) jako zdroj platnosti - jako pozadí, na němž se kontrastním způsobem odvíjí falešná argumentace mající v předpokladu to, co má být dokázáno. V "*argumentaci ad hominem*" se čeká na chybu protivníka a na tomto "pozadí" je dále veden dialog v úplně jiném směru. Prostě řeč je nejlepší modus skrytosti - rozhoduje pozadí a podstoupenost pozorovatele, jinak se pravda neukáže.

LITERATURA

- [1] HEGEL, G. W. F.: *Filosofie umění a náboženství a jejich vztah k mravnosti a státu*. Praha 1943.
- [2] PATOČKA, J.: *Úvod do fenomenologické filosofie*. Praha 1993.
- [3] FINK, E.: *Grundlagen der antiken Philosophie*. Würzburg 1985.
- [4] CHRISTENSEN, R.: *Lebendige Gegenwart und Unerlebtes*. Wien 1981.
- [5] PATOČKA, J.: *Evropa a doba poevropská*. Praha 1992.
- [6] SCHWEITZER, A.: *Z mého života a díla*. Praha 1973.
- [7] ORTEN, J.: *Deníky*. Praha 1958.
- [8] HEGEL, G. W. F.: *Logika*. Bratislava 1961.
- [9] ARISTOTELES: *Metafyziky*. Praha 1927.

Doc. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Nad kapličkou 16

100 00 Praha 10

ČR